

Brief van de hoofdredacteur: Over menselijke en waarachtige journalistiek in kunstmatige en leugenachtige tijden

Rob Wijnberg

30.09.26 Over De Correspondent 4 min

De allerrijkste mensen uit de geschiedenis bouwen actief aan een wereld waarin echt en onecht hun betekenis hebben verloren. Maar wie opkijkt van zijn scherm, ziet iets anders: mensen die de waarheid spreken, voor vrijheid vechten, een hand naar elkaar uitsteken. Zo komt een menselijke, democratische en waarachtige toekomst in zicht.

‘Is de oorlog al begonnen?’ vroeg influencer Gio Latooy in een inmiddels beroemde meme aan zijn vriendin, toen ze door de aanval van de Verenigde Staten op Iran in maart van dit jaar niet meer weg konden uit Dubai. Terwijl Iraanse drones en bommen de lucht boven de Arabische metropool deden oplichten, keek Lynn – zijn vriendin – op haar scherm en zei:

‘ChatGPT zegt officieel van niet.’

Als ik me soms een dystopische toekomst voorstel, is het deze: een toekomst waarin echt niet langer van onecht te onderscheiden is, waarin waarheid er niet langer toe doet, waarin algoritme, feed en chatbot bepalen in welke wereld jij leeft.

‘Regent het?’

‘Volgens Claude niet.’

Die wereld is geen koortsdroom. Integendeel. Het is een wereld die de allergrootste bedrijven en de allerrijkste mensen uit de geschiedenis op dit moment actief aan het bouwen en uitrollen zijn. Wat twintig jaar geleden nog begon als een verhaal over *democratisering* van informatie, met je eigen blog op Facebook en krabbelpagina op Hyves (iedereen publicist!), is in de decennia erop steeds meer de *privatisering* van informatie geworden.

De feed werd gepersonaliseerd, met geavanceerde algoritmes die wisten wat jij ‘leuk’ vond. Advertenties werden *targeted ads*, afgestemd op jouw behoeften. Cookies werden *trackers*, zodat de wereld steeds meer aansloot op jouw zoekgedrag. Zoals ‘het nieuws’ steeds meer ‘jouw nieuws’ werd en de top 40 jouw eigen playlist.

Daarna diende het volgende front zich aan: *virtual reality*. Facebook, ooit een digitaal contactboekje met als slogan ‘*Connect and share with the people in your life*’, doopte zich Meta en investeerde miljarden in de *metaverse*: de wereld, virtueel nagebouwd, zodat jij met VR-bril op uit de echte wereld kon ontsnappen en eindeloos kon ronddwalen in een realiteit speciaal gemaakt voor jou. Apple, Samsung en Google volgden met hun eigen poging tot kolonisatie van jouw belevingswereld. De metaverse flopte, maar de ambitie bleef: de lompe VR-bril werd een modieuze Ray-Ban, die als een virtuele laag over je ogen en de wereld moest worden gelegd.

Waarom zelf nog leven als AI het voor je kan doen?

En nu, anno 2026, is AI de nieuwe wedloop: een technologie, gebouwd op diefstal van menselijke creativiteit, die contact tussen mensen – en met de wereld zelf – steeds overbodiger maakt. Bots die mailen, solliciteren, vergaderen, autorijden, winkels runnen, advies geven, muziek componeren, romans

schrijven, oorlog voeren, wetenschappelijk onderzoek doen, je therapeut of beste vriend zijn – waarom zelf nog leven als AI het voor je kan doen?

‘*Stop hiring humans*’ was letterlijk de advertentie die tot voor kort op menige straathoek van Silicon Valley prijkte. Mark Zuckerberg wil graag dat jij deze technologie permanent om je nek hangt en overal met je meedraagt (er is weinig verbeelding voor nodig om er een strop in te zien). Elon Musk plant haar het liefst direct in je brein.

Was *The Matrix* toch niet eens zo vergezocht. Mensen als batterijen van een kunstmatig gegenereerde wereld, waarin echt en onecht hun betekenis hebben verloren. Die wereld mag er dan nog niet zijn, de richting waar de machten der aarde op willen, is onmiskenbaar. ‘*I think that AI will probably, most likely, sort of lead to the end of the world. But in the meantime, there will be great companies created with serious machine learning.*’

Aldus Sam Altman, baas van OpenAI.

Het is een ontwikkeling die ik onderhand zelfs de *privatisering van waarheid* heb gedoopt. Iedereen zijn eigen feiten, zijn eigen leugens, zijn eigen verhaal over de werkelijkheid. Niet voor niets gaat deze ontwikkeling hand in hand met onophoudelijke aanvallen van autoritaire politici op alle instituties die in een vrije, democratische samenleving moeten zorgen voor een *gedeelde* waarheid: de vrije pers (‘*fake news*’), de wetenschap (‘een *hoax*’), de rechtspraak (‘*corrupt*’).

Die aanvallen zijn niet uit de lucht gegrepen. Wie zijn macht ontleent aan een verdeel-en-heersstrategie, heeft alle belang bij een werkelijkheid die niet langer wordt gedeeld. Niet voor niets doen aspirant-dictators altijd eerst boeken in de ban, verklaren ze de pers vervolgens staatsvijand nummer één (‘*Lügenpresse*’, de ‘*fake news*’ avant la lettre) en overstelpen ze je daarna met de gewenste werkelijkheid, beter bekend als propaganda.

Best handig, als je dan volledige controle hebt over de schermen waar wij allemaal negen uur per dag naar staren en ons wereldbeeld aan ontleen. En denk maar niet dat de multimiljardairs die onze informatievoorziening willen monopoliseren, schromen om hun macht te gebruiken. Vraag maar aan Roel Maalderink, die onlangs een satirisch filmpje over de AI-brillen van Mark Zuckerberg maakte. Of aan Alex Gibney, die op het punt staat een kritische documentaire over Elon Musk uit te brengen. Het is dat er nog onafhankelijke nieuwsbronnen zijn, anders waren ze domweg uit je tijdslijn weggetoverd.

Een samenleving kan pas *samen* leven als ze een gedeelde realiteit ervaart

Journalist zijn heeft dan ook nog nooit zo hopeloos én belangrijk tegelijk gevoeld.

Hopeloos, omdat het ongeëvenaard grote krachten zijn waarmee we te maken hebben: platforms en technologieën met utopische en apocalyptische beloften, in handen van eigenaren met de diepste zakken ooit. Eigenaren die geen publiek belang dienen, maar louter hun eigen belang – en dat van hun aandeelhouders.

Maar ook: belangrijk. Want er staat nogal wat op het spel. Een samenleving kan immers slechts *samen* leven als ze een gedeelde realiteit ervaart. En een vrije pers vervult daar, net als de wetenschap en de rechtsstaat, een onmisbare rol in. Niet omdat ze ‘de waarheid’ in pacht zouden hebben – integendeel. Maar omdat ze de best denkbare dam vormen tegen de privatisering van waarheid: feiten producerende instituties in dienst van het publieke belang.

Daarom is het urgenter dan ooit om dit soort instituties te steunen. Door te betalen voor betrouwbare informatiebronnen, bijvoorbeeld. Of door te demonstreren tegen autoritaire machthebbers. Door pal te staan voor grondrechten en de instituties die deze moeten bewaken. Want *The Matrix* is geen onvermijdelijkheid – het is een keuze. Een keuze van ons allemaal om in een toekomst te leven die niet

kunstmatig, autoritair en gelogen is, maar menselijk, democratisch en waarachtig.

Gelukkig hoef je niet ver te zoeken om te zien hoe *realistisch* die toekomst is. Wie opkijkt van zijn scherm en een blik uit het raam werpt, ziet ze namelijk overal: mensen die zich dagelijks hardmaken voor een menselijke, democratische en waarachtige toekomst. Die de waarheid spreken, voor vrijheid vechten, voor rechten opkomen, een luisterend oor bieden, een hand uitsteken – en zo een gedeelde werkelijkheid scheppen. Samen zijn ze misschien niet rijker, maar wel machtiger dan Elon Musk. En samen zijn ze misschien niet ‘intelligenter’, maar zeker een heel stuk *wijzer* dan alle AI-bots bij elkaar.

Dus de oorlog mag dan wel begonnen zijn. Maar is de strijd om waarheid daarmee al verloren?

Denkt na.

Ik zeg: zeker nog niet.